

Határeset

Nyugat-Magyarország és a magyar békefeltételek

*Péternek, levéltár szakos éveinkre
nosztalgiával emlékezve*

A trianoni békeszerződést a magyar historikusok – és a történelem iránt érdeklődő laikusok – döntő többsége a legnagyobb magyar történelmi traumának tartja, miközben az 1918 előtti Magyarországból kisebb-nagyobb, jelentős magyar lakossággal rendelkező területet kiszakító államok az igazságtétel pillanataként emlékeznek rá. Ez a szemléletmódbeli különbség a korábbinál ugyan jóval kisebb mértékben, ám mindmáig negatívan befolyásolja Magyarországot és szomszédjai kapcsolatait. 1922-től azonban a legkevésbé a magyar–osztrák viszonyt mérgezték a békekonferencia Magyarországot szempontjából minden tekintetben hátrányos és szomorú döntései. Bármennyire fájó is volt a magyaroknak országuk keskeny, nyugati részének elcsatolása, ezt a veszteséget tudták a legkönnyebben feldolgozni. Még akkor is, ha 1920 közepétől másfél esztendőn át a magyar politika egyik legfontosabb törekvése Nyugat-Magyarország megőrzése volt.

Ezt a célt ugyan nem sikerült elérni, ám a saint-germaini osztrák és a trianoni magyar békét mégis felülírta az egész régió természetes központjának tekintett Sopronban és környékén 1921. december 14–16. között megrendezett népszavazás, amelynek meggyőző eredménye a térség egy kicsi, viszont annál fontosabb részét meghagyta Magyarországon. Ennek következtében a korábbi magyar–osztrák ellentétek lassan és fokozatosan oldódtak. Míg a többi, elszakított országrész legalább részbeni visszaszerzése érdekében a két világháború között mielőbbi, békés revíziót követelt a magyar politika és a közvélemény, az akkor már Burgenlandnak nevezett osztrák tartomány újbóli elfoglalására nagyon kevesen gondoltak igazán komolyan. A többség belenyugodott Nyugat-Magyarország idegen uralom alá kerülésébe, s emiatt a környező államok közül Magyarországnak Ausztriával volt a legkevésbé feszült a viszonya, amely a harmincas évek közepére már csaknem barátiává vált.

Számos oka volt annak, hogy így történt. A legfontosabb, hogy e terület jóval kisebb volt, mint a Csehszlovákiának, Romániának és a Szerb–Horvát–Szlóven Királyságnak jutott, ráadásul az etnikai arculata is sokkal egységesebb volt azokénál. A Nyugat-Magyarországon élők mintegy háromnegyede vallotta magát német anyanyelvűnek, s a horvátok száma is magasabb volt, mint a magyaroké. S bár korábban nem, illetve csak elszigetel-

ten jellemezték elszakadási szándékok az itteni németeket – akiknek egy része, miként a soproni voksoláskor is bebizonyosodott, Magyarországon szeretett volna maradni –, 1918–1919-től megerősödött az Ausztriához húzók tábora. Ez – legalábbis 1921–1922-ig – őszintén felháborította és elkésérítette a magyar politikusokat. Többségük úgy vélte: egy korábban négy évszázadon át a magyarokkal államközösségben élt, a világháborút velük együtt végigharcolt és elveszített ország a sorstársát igyekszik kifosztani. Nemes egyszerűséggel általában „hullarablásnak” minősítették az osztrákok magatartását, megfélemlézve arról, hogy Ausztria veszteségei a saját hazájukhoz hasonló mértékűek voltak.

A soproni lakosság és főleg az odaváló (vagy onnan származó) magyar érzelmű értelmiség rengetegszer tiltakozott a megcsönkítés ellen. Közülük a város kiváló polgármesterén, Thurner Mihályon kívül kiemelném azokat, akiknek életével és munkásságával Dominkovits Péter is sokat és behatóan foglalkozott. Thirring Gusztávot, a neves, régi németajkú soproni polgárcsalád sarját, aki a Nyugatmagyarországi Liga elnökeként 1920–1921-ben számtalanszor fölemelte a szavát a térség Magyarországon maradása mellett, illetve Házi Jenőt, aki 1920-as, *Soproni Hírlapban* megjelent cikksorozatában meggyőzően és rendkívül alaposan dokumentálva érvelt amellett, hogy Magyarországnak történeti joga van e területre.¹

Klebelsberg Kuno, Sopron későbbi nemzetgyűlési képviselője (1920–1922) – a többségnél egyébként jóval mérsékeltabb hangnemben – 1919 legvégén úgy vélekedett: „*Legyőztek bennünket és viselniük kell ennek következményeit. Bármennyire fájdalmas is, politikailag érthető, hogy azok, akik a győztes antant oldalán állottak, egész országrészeket akarnak tőlünk elszakítani. De, hogy a prédához, mint osztozó fél odaálljon Ausztria is, amelynek oldala mellett négy keserves éven át küzdöttünk és a végén vele együtt összeroskadtunk, hogy romlásunkon még balsorsunknak ez a társa is gazdagodjék, ez tisztán emberileg is visszaszító. Láthatják, hogy az elválás után Ausztria iránt Magyarországon sok rokonszenv mutatkozik és remélhetik, hogy mihelyt tehetjük, élmezési bajaikon is segíteni fogunk. De tudhatják azt is, hogy ha kinyújtják mohó kezüket Nyugatmagyarország felé, ezzel kihívják maguk ellen a magyar nemzet engesztelhetetlen gyűlöletét.*”²

Ugyanő azonban 1920. november 13-án, amikor még nem lehetett tudni, hogy sor kerül a soproni népszavazásra, tiltakozott ugyan a trianoni szerződés ratifikálása ellen – és kiemelte, hogy Sopron magyar- és németajkú polgárainak többsége is sokszor kifejezte ragaszkodását hazájához –, mégis azt hangsúlyozta: „*Magas véleménnyel vagyok azoknak ez osztrák politikusoknak államférfiúi belátása iránt, akik ma Ausztria sorsát intézik. Éppen ezért meg vagyok győződve arról, hogy ők Nyugat-Magyarországhoz, Sopron városához nyúlni nem fognak. [...] Mindig azt vallottam, hogy Ausztriát és Magyarországot érdekel fűzi egymáshoz és úgy érzem, hogy a jövőben is sok érdeket fogja egymáshoz fűzni. A földrajzi helyzet nem változott meg a világháború következtében sem. De kell, hogy az osztrákok belássák, hogy abban az esetben, ha Nyugat-Magyarországhoz hozzányúlának, ezzel kihívnák maguk ellen a magyar nemzet jogos haragját és engesztelhetetlen gyűlöletét.*”³ Klebelsberg tehát, bár Nyugat-Magyarország elszakítását keményen visszautasította, a korábbinál békülékenyebbé vált.

A népszavazás sikere és Sopron megtartása fordulóponthoz jelentett más magyar politikusok hozzáállásában is. Hamarosan belenyugodtak Nyugat-Magyarország elcsatolá-

¹ Házi 2011.; Thirring 2022, 88–120.

² Klebelsberg 1919, 1–2.

³ NN 1921, 10.

sába, hiszen az mégsem érintette őket annyira fájdalmasan, mint a Felvidék, a keleti részek és Erdély vagy a Délvidék elvesztése. Az utóbbi régiókban ugyanis – Burgenlanddal szemben – rengeteg honfitársuknak volt rokona, barátja vagy ismerőse, ráadásul a menekültek is főleg onnan, nem pedig Burgenlandból érkeztek a csonkaországba.

A 20. századi magyar–osztrák kapcsolatok egyik legnehezebb szakasza az 1918 végétől 1921 végéig terjedő három, vitákkal és civakodásokkal – de egyben gyakori egyeztetésekkel – teli esztendő volt. Sok minden hozzájárult ehhez: elsőként az osztrák (ideiglenes) nemzetgyűlésben 1918 októberének végén megfogalmazott, 1918. november 22-én hivatalosan is bejelentett igény Nyugat-Magyarország területére. Az itteni lakosság egy része – a wilsoni önrendelkezésre hivatkozva – szintén az Ausztriához csatlakozást szorgalmazta, a magyarok biztosította felemás autonómia nem elégítette ki őket. A Tanácsköztársaság kikiáltása fokozta az elszakadási törekvéseket, mivel a kommün támogatottsága Magyarország ezen vidékén is meglehetősen csekély volt. Annak leverése után pedig a zavaros belpolitikai helyzet és a Bleyer Jakab nemzetiségi miniszter nevével fémjelzett, a német anyanyelvűeknek valódi autonómiát ígérő politika háttérbe szorulása/kényszerítése nehezítette a Magyarországhoz hű német irányzatok újbóli megerősödését.

A két ország viszonyát több tényező is negatívan befolyásolta. Mind az antikommunista, mind pedig a kommunista emigránsok többnyire Bécsben találtak otthonra, ami a vörösök, illetve az ellenforradalmi vezetés rosszállását váltotta ki. S bár az osztrákok a Tanácsköztársaság idején (egyedülként) megőrizték a diplomáciai összeköttetést Magyarországgal, maguk is tartottak a kommunizmus terjedésétől, ám annak leverése után az ellenforradalmi berendezkedést is keményen bírálták. A legfontosabb konfliktusforrás mégsem az előbb felsoroltakból, hanem abból adódott, hogy bár a világháborúban győztes nagyhatalmak 1919 nyaráig nem tervezték Magyarország nyugati határainak módosítását, ezt a hozzáállást a magyar kommün nyugatra terjedésének fenyegetése, illetve a magyar kommunistákkal ellentétben tárgyaló- és szalonképesnek tartott osztrákok békekonferenciára invitálása megváltoztatta. Ausztria ezzel óriási helyzeti előnybe került Magyarországgal szemben, amit ügyesen – és érthetően – ki is használt annak nyugati országrésze megszerzésére.

A Karl Renner kancellár vezette osztrák delegáció 1919. május közepén érkezett meg Párizsba, s amikor június 2-án a békefeltételek első változatát átvette, még szó sem volt keleti határainak módosításáról. A küldöttség június 16-i válaszjegyzékében ugyan kérte Nyugat-Magyarország német többségű vidékeinek Ausztriához csatolását, ám csak abban az esetben, ha azt népszavazás szentesítené. 5379 km²-re tartottak igényt, olyan városokat is német többségűnek minősítve, amelyek valójában magyar túlsúllyal rendelkeztek (Magyaróvár [62%-os magyar többség], Moson [57%], Kőszeg [61%] és Szentgotthárd [73%]). Három jogalapra hivatkoztak: a történelmi jogra, a nép akaratára és Ausztria gazdasági érdekeire.

Ekkor azonban a békekonferencia még mindig indokolatlannak vélte az osztrák kívánások teljesítését. A Legfelsőbb Tanács június 10-én olyan magyar határokat jelölt ki – igaz, csak északon és keleten –, amelyek nagyjából megegyeztek a trianoniakkal, de magyar–osztrák viszonylatban semmiféle változtatást sem tartalmaztak. Az ún. Clemenceau-jegyzékről június 13-án a tanácskormányt is tájékoztatták. Ennek alapján jelent meg aztán az a térkép a *Vörös Ujság* június 20-i számának címlapján, amelynek révén a magyar közvélemény először értesülhetett arról, milyen új határokat kívánnak az országra kényszeríteni – a nyugati területek vonatkozásában azonban még úgy tűnt, nincs igazán ok az aggodalomra.

1919 július 2-án azonban a Külügyminiszterek Tanácsa az osztrák–magyar határ kérdésének megvizsgálására egy bizottságot állított föl, amely egy hét múlva az eredeti osztrák követeléseket valamennyivel csökkentve 4312 km²-nyi – Sopront és környékét is magában foglaló – terület átadását ajánlotta Ausztriának. A július 20-án átadott végleges osztrák békefeltételek már ezt a javaslatot tartalmazták, s bár Rennerék augusztus 1-jén, a komün bukásának napján ismét népszavazást szorgalmaztak, a Legfelsőbb Tanács végül elvetette e kérést, mivel nem kívánt a voksolás engedélyezésével más, vitatott hovatartozású térségben precedenst teremteni. A saint-germaini, 1919. szeptember 10-én aláírt békeszerződést az osztrákok is jogosan ítélték diktátumnak, hiszen a magyarokhoz hasonló veszteségeket szenvedtek. Ráadásul az olyannyira vágyott Németországhoz csatlakozást is megtiltották nekik. Egy nyereséget mégiscsak elkönnyelhetek: megkapták a Sopron központú nyugat-magyarországi területet, ahol az 1920. évi népszámlálás adatai szerint 342.895-en éltek. Közülük 72,47% volt német, 13,80% horvát és 12,34% magyar anyanyelvű.⁴

Az országrészt azonban a magyar békekötésig nem vehette át Ausztria. Mégis rendkívül haszonnal járt számára, hogy Magyarországnál több, mint fél esztendővel előbb hívták meg a békekonferenciára. Ugyanakkor a magyarok – ha csak kis részben is, de – a hátrányból is előnyt kovácsoltak, amikor Nyugat-Magyarország végleges helyzetének rendezésénél az időhúzásra játszottak. Egyedül ez maradt ugyanis az a régió, ahol nem az elcsatolt terület visszaszerzése, hanem annak megtartása jelentette a fő célt. Erre azért is látszott némi esély, mivel a magyarokéhoz hasonlóan ugyancsak lefegyverzett osztrák hadsereg önerőből képtelen lett volna elfoglalni Nyugat-Magyarországot, amennyiben Magyarország ellenállt volna – márpedig ezt, mint több minisztertanácsi ülés határozata tanúsította, meg kívánta tenni. Akár oly módon is, hogy nem a saját fegyveres erejét veti be, hanem rejtetten támogatja az ott kibontakozó „spontán” felkelést.⁵ Ezt bizonyította 1921. augusztus végén a Nyugat-Magyarországra bevonuló osztrák csendőrökkel szemben a viszonylag kis létszámú szabadcsapatok sikeres ellenállása, szeptember végére az osztrákok régi országhatárok mögé történt visszaszorítása.

Míg a környező többi állam – néha ugyan abszurd módon, de – a világháború győzteseinek közé tartozott, Ausztria ugyanúgy vesztesnek számított, mint Magyarország, így a két ország civakodását az antanthatalmak is elnézőbben kezelték, mintha a magyarok a csehekkel, a románokkal vagy a szerbekkel szemben léptek volna fel határaik védelmére. Az antant abba még beleegyezett ugyan, hogy az olasz közvetítéssel megvalósult kétoldali megegyezés, az 1921. október 13-án aláírt velencei egyezmény alapján sor kerüljön a soproni népszavazásra, de abba már bizonyára nem ment volna bele, hogy ennél nagyobb területek maradjanak magyar kézen, két, általuk szentesített békeszerződést felülírva.

Ezért is vélem a valóságtól kissé elrugaszkodottnak azokat a felvetéseket, miszerint a nyugat-magyarországi felkelés az egész országrész megtartását eredményezhette volna, ha a minderről lemondó magyar diplomácia Velencében nem engedi át e régió nagy részét Ausztriának. Arról már nem is beszélve, hogy ez a precedens a többi szomszédos állam vonatkozásában egyáltalán nem szolgálhatott példaként, hiszen azokban nem

⁴ Az eddigiekben mondottakról bővebben: általánosságban Romsics 2005, 48–140.; Nyugat-Magyarország sorsáról újabban, osztrák részről: Schlag, 2001, 104–285.; valamint magyar oldalról: Tóth 2020, 39–88.; Murber 2021, 32–81.; és Ujváry 2021, 14–57. Valamennyi szerző utal a további, gazdag osztrák és magyar szakirodalomra, így Fiziker Róbert, Fogarassy László, Gratz Gusztáv, (Missuray-)Krug Lajos, Soós Katalin, Tráger Ernő, Ormos Mária, Zsiga Tibor és mások e témáról szóló kötetekre, tanulmányaira.

⁵ Többek között: HU-MNL-OL-K 27/1919 aug. 16. 2. n. p.; 1920. febr. 6. 11. n. p.; 1920. máj. 7. 1. n. p.; 1921. jan. 4. 3. n. p.; Vö. HU-MNL-GyMSL-SL 409-b-13 075/1919

két vereséget szenvedett fél, hanem a vesztes magyar állt volna szemben a nyertessel. Az ügyesen lavírozó magyar kormány és diplomácia, személy szerint Bethlen István miniszterelnök és Bánffy Miklós külügyminiszter Sopron és környéke visszaszerzésével mindent elért, amit akkor lehetett.⁶

A térség lakossága meglehetősen megosztott volt a hovatartozás kérdésében, de Magyarország – a közigazgatást is a kezében tartva – birtokon belül maradt, ami mindenképpen megkönnyítette a helyzetét. Számos, Magyarország melletti kiállást hirdető népgyűlés szervezése, az elszakítás ellen a magyar kormánynál, az antant képviselőinél, később a békekonzferenciánál tiltakozó községi, városi és megyei határozatok sora bizonyította mindezt.⁷ Nyugat-Magyarországon kívül mindegyik más, a környező országoknak ígért terület már csehszlovák, román és szerb–horvát–szlovén megszállás alatt állt – annak minden, a helybéli magyarság üldözésében is megnyilvánuló következményével –, amikor a magyar békedelegáció 1920. január 5-én végre elindulhatott Párizsba. Ez jelentette tehát az egyetlen olyan országrészt, amelynek esetében még némi esély látszott a nagyjából – Ausztria esetében pedig már szerződészerűen is – kijelölt új magyar határok megváltoztatására. Ezt az Apponyi vezette delegáció legtöbb tagja is sejtette, annak ellenére, hogy tisztában voltak vele: Nyugat-Magyarország is komoly gazdasági nehézségekkel küzd, ami a lakosság hangulatára is rányomja bélyegét.⁸

A kiutazó küldöttség Királyhidánál (Bruckneudorf) lépte át a magyar–osztrák határt, ahol nemzetiszíni zászlók és „Nem, nem, soha!” feliratú transzparenszek gyűrűjében Thurner Mihály soproni polgármester biztosította a delegációt a nyugat-magyarországi magyarok, németek és horvátok hűségéről. Apponyi „*hosszantartó viharos éljenzéssel*”⁹ kísért válaszában – ahogy máskor is e napokban – igyekezett hűteni a kedélyeket, ám azt valószínűleg ő is tudta, hogy éppen e térség tekintetében adódhat még lehetőség a határok módosítására.⁹ Ezért aztán a magyar delegáció – Nyugat-Magyarország területének méretéhez képest – aránylag sokat foglalkozott a Sopron központú régió jövőjével, s igyekezett mindent megtenni a Saint-Germainban hozott döntés felülvizsgálataért. Még akkor is, ha Apponyiék pontosan tudták: nem tárgyalásokra, hanem a békefeltételek elfogadására hívták őket Párizsba. Ahogy Apponyi kifejtette: „*Értésülése szerint alig lesz alkalom az alkudozásokra, és az egész úgynevezett tárgyalásaink abból fognak állani, hogy jegyzékeket fogunk váltani a legfelsőbb tanáccsal.*”¹⁰

Nyugat-Magyarország esetében sokszor másféle argumentumokat kellett használni az esetleges békefeltétel-módosítások érdekében, mint a többi, elszakításra ítélt országrésznél. Itt ugyanis a magyarok csak gyenge kisebbséget jelentettek, ráadásul történeti szempontból sem az oszmán hódítás utáni – elsősorban 18. századi – betelepítések határozták meg az etnikai arculatot, hiszen az itteni németiség őslakosnak minősült. Az 1867 utáni magyar nemzetiségpolitika viszont a nyugat-magyarországi, államához idegen ajkúsága ellenére is ragaszkodó németek egy részét elhídegitte, és a 20. század elejétől,

⁶ E tekintetben Bánffy Miklós emlékezéseivel értek egyet: Bánffy 1993, 75., 82–86.

⁷ Számos példát hozok erre, további szakirodalmi utalásokkal: Ujváry 2021, 78., 103., 118–120. stb.; Lásd még pl.: HU-MNL-GyMSL-SL 409-b-15 587/1919

⁸ Minderről számos korabeli hangulatjelentés tanúskodik a Soproni Levéltár főispáni és alispáni irataiban, pl.: HU-MNL-GyMSL-SL 409-b-16 653, 16 927/1918; 285/1919; 616 (ez a gyűjtőakta különösen érdekes: Blaschek Vilmos soproni főszolgabírónak a Sopron környékiek hangulatát felmérő tudósításait tartalmazza) és 677, 890, 909/1920.; 2528, 5319, 7425, 13 198/1921.

⁹ A békedelegáció 1920.; Saly 1920.; Benda 1920.; Zeidler 2018, 47.

¹⁰ HU-MNL-OL-K 27, 1919. december 29-i ülés, 5. n. p.

különösen az első világháborús összeomlástól osztrákbarát irányba sodorta. Az elcsatolás vágyát a szomszédos osztrák tartományokkal ápolt, évszázados és szoros gazdasági kapcsolatok is erősítették. Ausztriának tehát az anyanyelv és a gazdasági összeköttetések szempontjából mindenképpen volt némi jogalapja Nyugat-Magyarország megszerzésére, amit az 1919–1920-ban ugyan már érvénytelen, mégiscsak tetszetős wilsoni formulával, az „önrendelkezési jog” hangoztatásával támasztott alá. Akkor is, ha ez végül kétélű fegyvernek bizonyult, hiszen 1921 végén éppen a népszavazás bizonyította, hogy az itt élő németek(nek legalább egy része) – miként azt a magyar propaganda is előszeretettel hangoztatta – valóban Magyarországon szeretett volna maradni. Tipikusan olyan küzdelem volt ez a magyarok és az osztrákok között, amelyben mindkét félnek megvolt a maga jól indokolható érvrendszere és igazsága, amit az is erősített, hogy mindketten rendkívül jelentős veszteségeket szenvedtek el az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése következtében. Gazdaságilag életképtelen államoknak tekintették őket, így létfontosságú volt számukra legalább némi rész siker felmutatása – erre pedig éppen Nyugat-Magyarország megkaparintása, másrésztől pedig megtartása adhatott alkalmat.

Ilyen körülmények között érkezett meg 1920. január 7-én Párizsba a magyar békedelegáció, amely január 15-én vette át a békefeltételeket. Rendkívül alaposan dokumentált, statisztikai adatok ezreivel alátámasztott, argumentumok seregét tartalmazó jegyzékeket készítettek és nyújtottak be, Nyugat-Magyarország megtartása érdekében is. Utóbbiakban tételesen cáfolták az osztrákok – a maguk szempontjából részben szintén igazolható – történelmi jogra, gazdasági szükségszerűségre és önrendelkezésre alapozott érveit.¹¹ Különösen az osztrákok történelmi jussra hivatkozó indokait utasították vissza meggyőzően, hasonló elemzéssel, mint azt Házi Jenő vagy a korszak egyik legjelesebb historikusa, Domanovszky Sándor tette.¹²

Bár úgy tűnt, hogy a delegáció gondos, számos részletre kiterjedő munkájának semiféle hatása sem volt, valójában az készítette elő a trianoni békeszerződés aláírása utáni, másfél esztendőn át tartó, kemény csatározásokkal és ellentmondásokkal teli bel- és külpolitikai eseménysort, amely a soproni népszavazáshoz, annak eredményeként pedig az 1920-ban ismét önállóvá vált Magyarország első diplomáciai győzelméhez vezetett. Sikertült egy apró kis rést títani a trianoni falon, ami egyaránt köszönhető a korabeli magyar kormánynak, az olykor vele szemben cselekvő helyi politikusoknak és közéleti személyiségeknek, a nyugat-magyarországi felkelőknek, de a győztes hatalmak és az osztrák kormány tárgyalókészségének is.¹³ Az ésszerű kompromisszum következtében 1922-től mind kevesebben szorgalmazták a nyugati irányú revíziót, miközben a többi elveszített terület visszaszerzését mindvégig intenzív, a magyar társadalom döntő többségének érzelmeit tükröző és támogatását maga mögött tudó propagandatevékenység hirdette.

¹¹ Ilyen volt a II. Bemutatózó jegyzék 40. melléklete, „Az osztrák békeszerződés elvei nem alkalmazhatók Magyarországon” (1920. jan. 14.); a XV. jegyzék „Nyugat-Magyarországról” és annak mellékletei (1920. jan. 26.): Béketárgyalások 1920, 97–100 és 455–472.; Lásd még a XXII. jegyzéket „Magyarország határai-ról”: Béketárgyalások 1921, 11–28, főleg 24.; A békedelegáció munkájáról: Zeidler 2018.

¹² Uo. Béketárgyalások 1920, 460–467.; Házi Jenő munkásságáról Dominkovits Péter számos publikációt jelentett meg, Nyugat-Magyarországról szóló nézeteit az alábbi kötet bevezetőjében foglalta össze: Házi 2011, 5–14.; Domanovszkyról, tágabban a Nyugat-Magyarországról folytatott magyar-osztrák történelmi vitákról: Törő 2020.

¹³ Rendkívül gazdag a téma szakirodalma, itt csak a tanulmányom 4. jegyzetében szereplő tételekre utalok vissza.

Bibliográfia

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

HU-MNL-GyMSL-SL = Magyar Nemzeti Levéltár, Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára.

HU-MNL-OL-K 27 = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Miniszterelnökség Levéltára, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek.

KIADOTT FORRÁSOK

Bánffy 1993 = Bánffy Miklós: Huszonöt év (1945). Bp., 1993.

A békedelegáció 1920 = A békedelegáció elutazása. Budapesti Hírlap, 1920 január 6. 3–5.

Béketárgyalások 1920 = A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S.-ben 1920 januárius–március havában. I. Bp., 1920.

Béketárgyalások 1921 = A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S.-ben 1920 januárius–március havában. II. Bp., 1921.

Benda 1920 = Benda 1920. Benda Jenő: Utban Neuilly felé. Pesti Hírlap, 1920. január 7. 1–2.

NN 1921 = Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. VII. Bp., 1921.

Saly 1920 = Saly Dezső: Amerre a delegáció vonata robog... Nemzeti Ujság, 1920. január 6. 4.

Zeidler 2018 = A magyar békeküldöttség naplója. Neuilly –Versailles – Budapest (1920). A forrás-szövegeket vál., az idegennyelvű szövegeket ford., a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Zeidler Miklós. Bp., 2018.

SZAKIRODALOM

Házi 2011 = Házi Jenő: Történelmi jogunk Nyugat-Magyarországhoz. S. a. r., bev. Dominkovits Péter. Sopron, 2011. (Eredeti megjelenése: Házi, Eugen: Unser geschichtliches Recht auf West-Ungarn. Bp., 1920.)

Klebensberg 1919 = Klebensberg Kuno: Nyugatmagyarország. Budapesti Hírlap, 1919 december 28.

Murber 2021 = Murber Ibolya: Nyugat-Magyarországtól Burgenlandig, 1918–1924. Határtörténetek az első világháború után. Bp., 2021.

Romsics 2005 = Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés. Bp., 2005.

Schlag 2001 = Schlag, Gerald: „Aus Trümmern geboren...” Burgenland 1918–1921. Eisenstadt, 2001.

Thirring 2022 = Thirring Gusztáv (1861–1941) emlékkönyv. Szerk. [a bevezető tanulmányt írta,] s. a. r. Dominkovits Péter, Sopron, 2022.

Tóth 2020 = Tóth Imre: Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig. Pécs, 2020.

Törő 2020 = Törő László Dávid: Az osztrák és a magyar történetírás Burgenland-vitájáról (1918/1921–1945). Valóság 63. (2020) 9. 19–30.

Ujváry 2021 = Ujváry Gábor: „Hűség városa, légy hú óre önmagadnak”. Nyugat-Magyarország 1918–1921 közötti sorsa és a soproni népszavazáshoz vezető út. Sopron, 2021.